

Adi kızılçık – geleceğin mahsulü

Автор(и): гл. ас. д-р Светослав Малчев, Институт по овощарство в Пловдив; ас. Сашка Савчовска, Институт по овощарство в Пловдив; проф. д-р Аргир Живондов, Институт по овощарство в Пловдив; гл. експерт Светла Пандова

Дата: 14.08.2020 **Брой:** 8/2020

Adi kızılçık (*Cornus mas* L.), Kızılçık (*Cornus* L.) cinsine aittir ve kızılçıkgiller (*Cornaceae*) familyasının en yaygın türüdür. Doğada ve kültürde, çeşitli varyeteler ve formlar daha iyi bilinmektedir:

- taç şekline göre – piramidal (*forma pyramidalis* Dipp.) ve bodur kızılçık (*f. nana* Carr.);
- yapraklara göre – kenarları yoğun tüylü (*f. crispa* Dipp.), kenarları sarı veya antosiyanin renkli (*f. elegantissima* Nichols), yapraklanmadan sonra uzun süre sarı yapraklı (*f. aurea* Schneid.), beyaz kenarlı (*f. argenteo-marginata*);
- meyve rengine göre – açık sarı (beyaz) meyveli (*f. alba* (West.) Rehd), sarı meyveli (*f. flava* Vest.);
- meyve büyüklüğüne göre – iri meyveli (*f. macrocarpa* Dipp) ve küçük meyveli (*f. microcarpa* Dipp.).

Adi kızılıcık nispeten yavaş büyür. Genellikle 3-4 m boyutlarında bir çalı veya 8-10 m yüksekliğe ulaşan bir ağaç olarak gelişir. Taç genişliği de aynı boyutlara ulaşır ve şekli çoğunlukla küreseldir. Genç ağaçlarda gövde kabuğu düzgün, ince, gri tonlu kahverengidir. 20-30 yaşındaki ağaçlarda sık çatlaklı, kestane renginde ve periyodik olarak dökülen pullara sahiptir. Daha yaşlı ağaçlarda ise koyu gridir.

Odunu pembe-sarı ve kahverengi-kırmızı öz oduna sahiptir – son derece sağlam ve değerlidir. Bir yıllık sürgünler köşelidir ve kesitleri üçgendir. Güneş gören tarafı kırmızımsı kahverengi, karşı tarafı ise yeşilimsidir, belirgin lentisellere sahiptir ve tüylüdür. Yapraklar basit, tam kenarlı, karşılıklı çiftler halinde dizilmiş, mızraksı ve tüylüdür. Yaprak tomurcukları küçük, sürgüne yapışık veya hafifçe ayrık, uzun-konik, sivri, dar ve açık yeşildir. Çiçek tomurcukları daha büyük, küresel, küçük bir uçla sonlanan, açık sarı-yeşil ve ince tüylüdür. Çiçekler erselik, küçük, sarı, şemsiye ile baş arasında geçiş formunda bir infloresans içinde toplanmıştır, çoğunlukla 16-24 adettir. Meyve bir drupa, sulu, tatlı-ekşi, yumuşamadığında buruk, kırmızı veya sarı renkte, silindirik, armut şeklinde, şişe şeklinde, fıçı şeklinde ve diğer geçiş formlarında, 2-8 g ağırlığındadır. Meyve sapı ince, uzun, açık yeşildir. Çekirdek son derece sert, ovalden iç şekline kadar, neredeyse düzgün, açık kahverengidir.

Ülkemizde, yaygın olarak bilinen ve dağılım gösteren adi kızılıcığa ek olarak üç tür daha bilinmektedir. İkinci en yaygın tür, kırmızı sürgünlü kızılıcık (*Cornus sanguinea* L.) olup tüm ülkede yaygındır ve yabancı ot örtüsü olarak tarım arazilerine istila eder. Beyaz kızılıcık (*Cornus alba* L.), çarpıcı renkli kırmızı ve sarı sürgünleri olan bir çalıdır, bu nedenle süs bitkisi olarak yetiştirilir. Çiçekli kızılıcık (*Cornus florida* L.) güzel çiçek açan bir türdür, Avrupa'da geç çiçeklenen bir süs bitkisi olarak yetiştirilir.

Adi kızılıcık çok değerli bir orman, meyve, tıbbi, süs, teknik, nektarlı ve ritüel bitkisidir. Öncelikle, meyveleri binlerce yıldır insanlar tarafından vitamin açısından zengin bir gıda takviyesi kaynağı olarak kullanılan bir orman meyve ağacı veya çalısı olarak bilinir. Meyveler taze ve işlenmiş olarak tüketime uygundur. İyi olgunlaşmış meyveler, hasattan 2-3 gün sonra yumuşamaya başladıklarında tüketim için en uygundur.

Kızılıcık meyvelerinin (kızılıcık kirazlarının) son derece zengin bir kimyasal bileşimi vardır, bu da onların yüksek tıbbi ve besinsel değerini belirler. Yaptığımız çalışmalarda, Bulgaristan çeşitlerinin taze meyvelerindeki C vitamini içeriğinin 100 g taze ağırlıkta 70.18 ila 82.37 mg arasında değiştiğini bulduk. Tüketime uygun hale gelmek için dört günlük depolamadan sonra, C vitamini içeriği 100 g'da 4-9 mg azalır. Kuru madde içeriği, Şumenski Prodalgovat çeşidinde %12.34'ten Kazanlaki Kruşovidni çeşidinde %14.37'ye kadar değişmektedir. Toplam şeker içeriği nispeten dar sınırlar içinde, Şumenski Prodalgovat'ta %7.10'dan Jalt Hadjiyski'de %7.68'e kadar değişir. Malik asit olarak belirlenen asitler, taze meyvelerde %2.094 ile %2.995 arasında değişir ve dört günlük depolamadan sonra %1.880'e düşer. Tanenler %0.225 ile %0.337 arasındadır ve dördüncü günde hafifçe

azalır. Kızılcık kirazları antioksidanlar, vitaminler, lifler ve mineral tuzlar açısından son derece zengindir. Bunların tümü, insan vücudundaki fizyolojik süreçlerin normal seyri için önemli işlevlere sahiptir. Kimyasal bileşenlerin içeriği büyük ölçüde işlenmiş meyvelerde de korunur.

Meyve çekirdeklerindeki iç kısımlar da çok zengin bir kimyasal bileşime sahiptir. Sabun ve yağ üretimi için hammadde olarak hizmet ederler. İkincisi taze sarı renge ve yüksek linoleik, linolenik ve oleik asit içeriğine sahiptir. Mutfak uygulamalarında da kullanılabilir.

Adi kızılcığın ekonomik önemi hala esas olarak orman alanlarından elde edilen meyve üretimi ile belirlenmektedir. En büyük üretici Ukrayna'dır; burada geniş alanlarda yapay olarak oluşturulmuş orman alanları ve büyük çeşit bahçeleri yetiştirilmektedir. Kızılcık üretimi Moldova, Türkiye, Yunanistan, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan, Romanya, Rusya, Slovenya, Orta Doğu ülkeleri, İtalya, Fransa, İspanya, Portekiz, Almanya, ABD ve diğerlerinde de elde edilmektedir. Kafkasya ve Kırım'ın tüm bölgelerinden yıllık üretim eskiden 30.000 ila 40.000 ton arasındaydı ve bugün birçok kat artmıştır.

Ülkemizdeki doğal habitatlardan, geçen yüzyılın 1970'li ve 1980'li yıllarında ortalama bir ürün yılında, Blagoevgrad, Kırcaali, Sliven, Stara Zagora, Pazardzhik, Targovişte, Yambol, Montana, Plovdiv, Vidin, Loveç ve Dobriç bölgelerinden 6.000 tondan fazla kızılcık kirazı toplanmıştır.

Kızılcık kerestesinin olağanüstü dayanıklılığı eski çağlardan beri bilinmektedir. Eski silahlar ve saat mekanizmalarının yanı sıra, müzik aletleri, eski dokuma tezgahı parçaları, bastonlar, koltuk değnekleri, kapı kolları, aletler, çekiçler, bahçe aletleri, ahşap pulluklar, araba tekerlekleri, ikonalar ve çeşitli hediyelik eşyalar yapmak için kullanılmıştır. Kızılcık yaprakları deri işleme ve boyama için kullanılır.

Adi kızılcık bir süs bitkisi olarak oldukça değerlidir. Çok sayıda, güzel çiçek salkımları ve erken çiçeklenmesiyle baharın müjdecilerinden biridir. Kamu ve özel park alanlarının peyzaj tasarımında giderek daha fazla yer almaktadır. Çeşitli profillere sahip benzersiz çiçekli çitler oluşturmak için kolayca kullanılabilir.

Kızılcığın tıbbi bir bitki olarak önemli rolü de eski çağlardan beri tanınmıştır. Meyveleri, yaprakları, kabuğu, çekirdekleri, tomurcukları ve kökleri ilaç elde etmek için önemli bir kaynaktır. Halk tıbbı ve modern tıp, kızılcık bazlı ürünlerle etkili bir şekilde tedavi edilebilen insan vücudundaki birçok rahatsızlığı iyi bilmektedir.

Kızılcığın nektarlı bir bitki olarak önemi çok büyüktür. Çok erken, bol ve uzun süreli çiçeklenmesiyle arı kolonileri için ilk otlaklardan birini sağlar. Arıları yorucu bir kıştan sonra destekler ve yeni sezon için ilk yavrunun yapılması için ön koşulları yaratır.

Kızılıcığın insanların günlük yaşamına derin entegrasyonu, birçok yerleşim yerine, mevkiye, sokağa ve hatta soyadlarına isim vermiştir. Sağlık, uzun ömür, bereket, başarı ve tazeliğin bir sembolü olarak kabul edilen kızılıcık, halkımızın yaşamında eski ama hala korunan gelenekleri şekillendirmiştir. Herkes, Noel ve Yeni Yıl banitsa ve ekmeklerinden kaderlerini görmeyi, üzerlerine küçük kader kağıtları iliştilmiş tomurcuklu kısa kızılıcık dallarıyla süslenmiş olarak dört gözle bekler. Bu renkli geleneği onurlandıran insanlar, bir kızılıcık survachka'sı ne kadar zengin süslenmişse, gelecek yılın o kadar sağlıklı ve verimli olacağına inanırlar. Survakariler, eski zamanlardan günümüze kadar Bulgar evinde, iyi bilinen halk şiirlerini okumak için içeri giren hoş karşılanan misafirler olmuştur: "Surva, surva vesela godina.....".

Adi kızılıcığın sert çekirdekli bir meyve bitkisi olarak ekonomik önemi sürekli artmaktadır. Bu, yüksek ekolojik plastisitesine